

Les missions de recerca que ha realitzat aquesta enorme tasca, han estades formades per dues persones cadascuna d'elles; d'aquestes dues persones, una era especialitzada en la música folklòrica i en la seva notació, i l'altra exclusivament dedicada a la notació dels textos literaris i a la ressenya de totes les dades i antecedents relatius a cada cançó i cada cantaire explotat. (p. 366).²

Però, sigui com sigui el patró bàsic de les missions, s'observa com a prioritària la col·laboració en general complementària (almenys) a quatre mans. A més, es presta atenció a aspectes diversos i connexos, com són la lletra, la cançó, la música i els instruments, i eventualment la dansa. Cal destacar en aquest sentit la contribució —excepcional en un àmbit recollector i investigador aclaparadorament masculí— de les *cosiddette* “senyoretetes” [ho modernitzarem en *senyores*], com les homònimes de cognom Porta (Mercè Porta i Pino, Dolors Porta i Bauzà) i també la Sra. Palmira Jaquetti, a la qual la Generalitat de Catalunya ha dedicat un any d'homenatge (2020-2021) amb motiu del 125è aniversari de la seva naixença. És significatiu que aquest volum li reservi en apèndix un espai d'una pàgina de text (p. 376) i una fotografia de marc frondós (p. 377), sota el títol de *Les missions voluntàries de Palmira Jaquetti*, una de les quals (1940) la porta a visitar Setcases, Manyanet, Anglès i la Vall d'Aran.³

Però el balanç més revelador de la dimensió de l'Obra del Cançoner ens el fa avinent, ací i allà, i de manera directa, el propi editor d'aquest llibre, Així, a la nota 10 de la p. 369:

A l'Arxiu de l'Obra del Cançoner de Catalunya hi ha 24.938 cèdules, que van arribar a Montserrat, des de Suïssa, el 1994 (cf. *Materials*, V, 321-345, amb la indicació de les fonts corresponents). Abans hi havien arribat fragmentàriament cèdules petites o indicacions sobre la metrificació, inventariades a *Materials*, IV, 1-2.

Doncs bé, els susdits *Materials* s'especifiquen entre la bibliografia de referència (p. 380-384) —i més concretament entre la vintena d'obres del Cançoner (1926-2010) que comparteixen aquest subtítol de *Materials*, a la qual segueixen uns índexs, onomàstic i toponímic, de gran utilitat (p. 366-395), el sumari del llibre (p. 399-401) i, encara, com per reivindicar el paper i la força simbòlica de la imatge d'època, una fotografia (com totes les del llibre, en blanc i negre) de gran qualitat i amb una discreta llegenda lateral: «Grup de cantaires a can Vicenç Forn, Sant Francesc Xavier». La imatge ens ofereix una desena de mirades, deu esguards diferents que transmeten de manera immanent la força d'una vida pretèrita, alhora que suggereixen l'enorme riquesa en matèria de cançoner i de cultura popular que aquesta gegantina obra, tot i tants entrebancs al llarg d'un segle, ha aconseguit preservar.

José Enrique GARGALLO GIL
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

MIRALLES MONSERRAT, Joan (2019): *L'art de picapedrer, de Josep Gelabert (1653). Estudi filològicohistòric*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica, 648 p.

Joan Miralles, catedràtic emèrit de la Universitat de les Illes Balears i membre numerari de la Secció Filològica, s'ha fet un nom en el món de la lingüística per les seves sòlides aportacions a la història

2. Aquesta explicació mereix una nota rectificatòria de Massot (a la p. 366): «Ja hem anat veient que aquesta afirmació no és exacta: algunes missions eren unipersonals; en altres, hi intervenien més de dues persones, i en algun cas es tractava de dos músics».

3. Sobre la implicació de Palmira Jaquetti a l'Aran, *vid.* Carrera, Aitor (2021): «Catalanismes i dialectalismes lexicals de Naut Aran en Palmira Jaquetti. Elements de vocabulari sobre la pretesa natura acatalanada de l'alt aranès», *Zeitschrift für Katalanistik* 34 (2021), p. 249-294.

de la llengua, l'onomàstica, la història oral, la gastronomia, etc., ostensible en una frondosa bibliografia en forma de llibres, articles, pròlegs, referits sobretot a les Illes Balears. En el camp de l'edició de textos és rellevant el seu estudi sobre un llibre de cort reial del segle XIV, objecte de la seva tesi doctoral (1978), que, més tard, ha estat seguida d'una *Antologia de textos de les Illes Balears* (= *Antologia*) de la qual han vist la llum 7 volums (I, 2006 – VII, 2018), que recull textos mallorquins, des del s. XIII, transcrits a partir dels originals i corresponents a registres diversos (testamentaris, religiosos, contractuals, dietarístics, etc.). Aquest tipus d'obres té per base una llarga i fecunda experiència de l'ensenyament de disciplines entorn a la diacronia; per això, no ha d'estranyar l'interès de Miralles per un text del segle XVII, *Vertaderes traces de l'art de picapedrer* (1653), abreujat en aquesta edició com *L'art de picapedrer*, del qual ha fet un acurat estudi filològic. Es tracta del primer tractat d'estereotomia, o tractament de la pedra, escrit en llengua catalana. Miralles n'havia fet la transcripció, acompanyada d'un glossari, en una edició duita a terme per la Universitat de les Illes Balears (2013) amb la col·laboració de diversos especialistes. Aquesta *Art de picapedrer* és valuosa tant pel contingut, amb una metodologia innovadora del treball de la pedra («de inventió mia», diu Gelabert), com per la llengua utilitzada, de valor indubtable car «per a aspectes historicofilològics —com diu Colón en el *Pròleg*— resulta una veritable mina». I l'explotació lingüística d'aquesta mina és l'objectiu del llibre, amb pàgines prèvies destinades al manuscrit, als criteris d'edició i a una tipologia textual que és l'aplicada per Miralles a l'*Antologia* esmentada.

L'autor de l'edició fa una anàlisi detallada de la llengua de Gelabert, que sovint és objecte de comparació amb les *Ordinacions de Santacília* (s. XIV; = *Ordinacions*), de la qual s'hauria de justificar l'elecció i esmentar l'edició que s'utilitza (de 1495 o de 1588-1589). La lectura fructuosa d'aquest estudi enriqueix detalls relatius a la història de la llengua del s. XVII. Així, a partir de la grafia es nota la filiació oriental del text amb la confusió de *a*, *e* àtones per a la vocal neutra (*abaxar/abexar*), així com la presència de la vocal neutra tònica representada de vegades per *a* (*estrata* 'estreta'), grafia freqüent al llarg dels segles posteriors. La unitat territorial es fa patent en la grafia *-ch* final, i no *-c* (*blanch, llochs*); calcs gràfics del llatí (*instàntia*); el segment final *-itat* (*autoritat*), acompanyat d'un sol cas de *-idat* (*particularidad*), que després es perpetuarà en mallorquí; el manteniment de la *o* àtona (*portal*), amb algun tímid cas de tancament en *u* per harmonia vocàlica davant *i* tònica (*curtine/cortina*); la variant *païment* de *paviment*; l'ús de la preposició *sens*, amb aparició esporàdica de la variant innovada *sense*; el sufix àton *-ia* conservat (*memòria*) i mantingut fins al s. XIX; l'indefinit *algun* (*algú, alguns, algunes*), desaparegut del registre col·loquial, com l'adjectiu *ningun* (*ningun home, ninguna cosa*), que avui considerariem un barbarisme; el plural d'antics proparoxítons acabats en nasal (*hòmens* 'homes'). Denoten el mallorquinisme de l'autor del text, a més de la *a* per expressar la neutra tònica; la presència escassa de formes ioditzants (*encuir, oreyó*); les consonants laterals de *Catalina* i *Margalida*; la prepalatal de *jo* (i no **io*); la variant diftongada analògica *quantra* 'contra'; la segregació d'una nasal en *llonja* 'llojta'; l'absència de desinència en el present de subjuntiu de verbs de la primera conjugació (*prof* 'provi', amb ensordiment de la consonant final, *carec* 'carregui', *perdon* 'perdoni'); l'ús de *ferm* com a adverbi ("ajustar-se *ferm*"); l'enllaç nasal de la preposició *a* en certs contextos (*an el lector, an aquell llibre*); l'alternança del partitiu amb la seva absència (*molts de sòtils / molts discursos*); arcaïsmes com *vesí, llivell, lliñola, colp, palm*, o formes que anticipen les posteriors, com *nosaltros*, precedent de *noltros*, o *espendit*, que ho és de *esplandit*. A notar l'ús general de la preposició *ab*, amb la competència aparentment poc significativa de *amb*, confirmada per la confusió d'aquesta amb *en* ("en molta comoditat"). Són freqüents els casos de polimorfisme: *me/em, aquesta/esta, aqueixa/eixa, la seua / la sua, dues/dos, mitat/meytat, tenga/tinga*, de les quals s'imposarà la primera; l'alternança pot afectar un element pres del castellà (*manco/*menos*).

La morfologia verbal s'especifica amb una taula exhaustiva de formes (36 pàgines), de gran utilitat, seguida de la corresponent a les *Ordinacions* (8 pàgines). El recull de lèxic, que és més ric que en l'edició de 2013, es presenta en divisió de categories gramaticals (adverbis, substantius, etc.) i es pot comparar amb el de les *Ordinacions*. Té un valor especial la terminologia específica de l'art de picapedrer.

Contribució excel·lent a la història de la llengua, especialment del mallorquí del segle XVII. Cercant ossos en el lleu només observariem que la referència a la *Scripta mallorquina* (Barcelona, 2013) hagués completat la posterior vigència o desús de certes unitats lingüístiques d'acord amb la cronologia; que *modo*, més que un castellanisme, és un cultisme pres del llatí, documentat des del s. XV (veg. *DECat* i *DCVB*); o que *asanta* (“assanta” “assenta”), que havia estat dejectat per Coromines per l'ús que n'havia fet Mn. Alcover en les seves *Rondaies* («fa riure i pena alhora: escombraries de la parla, que calia deixar en un calaix de la *calaixera*», *DECat*, VII, 894a, 14-16), es podria haver comentat com un cas de transposició de la neutra àtona de formes arizotòniques a les rizotòniques com a *a* i no com a *e*, del tipus *ençata* per *enceta*, amb un precedent de més de tres centúries i que tenia raó de ser en un text rondallístic!

A partir de l'examen lingüístic que fa Miralles d'aquest text, notem: 1) la seva notable puresa lingüística, amb alguns castellanismes que, en general, es van arrelar en el parlar col·loquial (*ditxosos*, *agravi*, *menos*, *antes*, *gastos*); 2) la participació d'un model de llengua comuna (grafies tradicionals, manca de iodització, article literari, sufix àton *-ia*), bandejant elements diatòpics impropis d'una llengua literària com són l'article salat o el rebuig de la iodització; 3) la procedència insular es manifesta escassament; 4) el seu interès per establir diacronia dels fets: ús de *algun* i ulterior absència, futura imposició de *després* enfront de *aprés* o de *dues* sobre *dos*; aparició de *sense* per *sens*. La comparació amb elements de les *Ordinacions* permeten fer ostensibles els canvis realitzats al llarg de dos segles; 5) gran valor del recull dels termes arquitectònics, amb definicions d'elaboració difícil: *asta*, *ansa*, *alembor*, *bombardera*, *copada*, *escurcinats*, *filet*, *gaya*, *segude*, *formeret*, *gives*, *volsós*, etc.

En suma, estem davant una anàlisi exhaustiva de la llengua d'aquest text, des de la fonètica, la morfologia i el lèxic, important per contenir una terminologia especialitzada del tractament de la pedra i sobretot per l'estudi sincrònic i diacrònic que haurà de ser tingut en compte per a les futures històries de la llengua.

Joan VENY
Institut d'Estudis Catalans
Universitat de Barcelona

MIRALLES, Eulàlia (cur.) (2020): *Versos per vèncer. Poesia de la Guerra dels Segadors (1640-1652)*, vol. I. Barcelona: Editorial Barcino, 256 p.

Per bé que ja hi ha hagut altres aplecs de textos poètics amb la Guerra dels Segadors com a escenari, cap d'ells no tenia l'entitat i voluntat de completesa del que avui es ressenya aquí. D'una banda, cal recordar en aquesta ocasió la magna obra d'Henry Ettinghausen, *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època* (4 vols., Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1993), que aplegava la còpia facsimilar de gairebé 350 fulls. També el recull de Joana Escobedo, *Plecs poètics catalans del segle XVII de la Biblioteca de Catalunya* (Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1988), contenia reproduccions d'impresos de canya i cordill d'aquesta temàtica. Són, però, això, col·leccions de rèpliques de plecs solts.

D'altra banda, s'han dut a terme edicions de textos propagandístics de la Guerra de Separació. Entre les que n'han reunit més d'un recordo ara la d'Anna M. Torrent («Poesia barroca de la Guerra dels Segadors», *Els Marges*, 31, 1984, p. 81-100), amb l'edició de vuit textos, sis provinents de manuscrits i dos d'impresos, o d'Àngels Sendra Morant («Dos plecs solts poètics de la guerra dels segadors», *Revista Internacional d'Humanitats*, 33, 2015, p. 19-36). N'hi ha encara que n'han editat un de sol. Per exemple, Lúcia Ayats («Comparació de *Catalunya ab Troya*», *Estudi General*, 14, 1994 [1995], p. 137-155) o Pep Vila (que a «Alguns plecs poètics del segle XVII conservats a la biblioteca “Lambert Mata” de Ripoll», *Revista de Girona*, 104, 1983, p. 237-252, editava el de Magí Ramon de 1641, que en el present recull de Miralles ocupa la posició XIX). Una sort especial ha tingut el *Diàlogo verdader*,